

Zápis ze schůze ČNKA konané 14.9.2021 od 14.00 v Astronomickém ústavu AVČR v Praze na Spořilově

Přítomni: J. Palouš (předseda), Z. Mikulášek (místopředseda), M. Švanda (tajemník), M. Bárta, J. Borovička, S. Ehlerová, J. Grygar, P. Hadrava, V. Karas, J. Kovář, O. Pejcha, M. Prouza (online přes systém Zoom), D. Vokrouhlický

Omluveni: ---

Hosté: J. Kubát (na bod III), R. Svašková (na bod III), P. Heinzel

Program jednání:

I. Zahájení, kontrola zápisu z minulé schůze. Změna složení komitétu v mezidobí mezi schůzemi.

II. Zpráva o XXXI GA IAU v srpnu 2021

III. Open Access a Astronomy&Astrophysics

IV. Různé

I. Schůzi zahájil předseda ČNKA J. Palouš ve 14.00 přivítáním přítomných. Následně konstatoval, že ČNKA jsou přítomni všichni členové komitétu. Prvním bodem programu byla kontrola zápisu z minulé schůze. Ten byl přijat bez připomínek. J. Palouš v tomto bodě poděkovat předchozímu tajemníkovi M. Bártovi za bezchybnou práci pro ČNKA.

Stalo se od poslední schůze: V souladu se závěrem prvního bodu Různého minulé schůze (viz zápis) P. Heinzel rezignoval na své členství v ČNKA. Palouš oslovil další účastníky z volební listiny. J. Krtička účast v ČNKA odmítl, další v pořadí, Ondřej Pejcha, členství v ČNKA přijal a byl jmenován s účinností od 15. 4. 2021.

II. J. Palouš informoval o závěrech 31. Valného shromáždění IAU. V průběhu schůze kolovaly vytištěné kopie schválených rezolucí, statistika voleb, finanční uzávěrka a další dokumenty, schvalované na Valném shromáždění. J. Palouš dále citoval z rozlučkových dopisů končící tajemnice IAU Teresy Lago a končící předsedkyně IAU Ewine van Dishoeck. Informoval o nově schválených funkcionářích IAU vzešlých ze srpnových voleb. ČR v exekutivních orgánech zastupuje pouze Brankica Kubátová, a to v *Membership Committee*. Posteskl si, že ČR není aktivně začleněna v *Office for Astronomy Outreach*, i když má tato oblast v ČR velkou tradici. V současnosti komunikuje s Hvězdárnou v Ostravě o možném založení uzlu OAO v ČR. Situaci dále ozřejmila S. Ehlerová. J. Palouš také tlumočil výzvu k členství v nových oborových komisích (E4 *Impact of Magnetic Activity on Solar and Stellar Environments*; F4 *Asteroids, Comets and Transneptunian Objects*; J3 *Galaxies at the Epoch of Reionisation*) a poukázal, že již 15. 9. 2021 uplyne termín pro podání Letter of Intent pro pořádání symposií. Současně zdůraznil, že pořádání symposia není podmíněno zasláním LoI. J. Palouš dále informoval o nejistotách s organizací nadcházejícího Valného shromáždění IAU, které by se mělo konat v srpnu 2022 v Busanu v Koreji. Organizaci komplikuje přetrvávající situace kolem celosvětové pandemie Covid-19, rozhodnutí o formě konání by mělo být přijato v listopadu 2021. S. Ehlerová dále informuje o iniciativě IAU na založení úřadu pro ochranu temného nebe, v tuto chvíli zřízením *Centre for the Protection of the Dark Sky from Satellite Constellation Interference*. Mezi účastníky jednání proběhla diskuse, zda by bylo možné do tohoto úřadu zapojit ČAS, např. prostřednictvím P. Suchana.

III. J. Kubát informoval o situaci při plánovaném přechodu A&A na open access (otevřený přístup garantovaný licencí CC-BY-SA). Informoval o tlaku grantových agentur na publikaci výsledků v otevřené formě. Shrнул současný finanční model A&A, okomentoval jeho historii, vyzdvihl jeho

výhody a poukázal na možné slabiny a rezervy. Zdůraznil, že finanční příspěvky do A&A jsou dvojího typu. Z členských příspěvků (určených poměrně podle hospodářské výkonnosti států) se platí redakční činnost, v současnosti platbu zajišťuje ASU. Kancelář redakce z těchto prostředků zajišťuje příjem, recenzi a jazykovou revizi zaslaných článků. Články přijaté k publikaci pak přecházejí do nakladatelství (v současnosti EDP Sciences), které zajistí produkci, a časopis prodává. Přístup si pak zařizují zájmové instituce (v ČR knihovna ASU a knihovna MFF UK) placením předplatného, čímž zpřístupňují všechny publikované články pro všechny své zaměstnance. R. Svašková dodala, že knihovna ASU je dále národním kontaktem pro zprostředkování uzamčených článků pro další zájemce z ČR. J. Kubát uvedl, že produkce A&A je významnou zakázkou pro kontraktovaného vydavatele EDP (podle neověřených informací cca třetina celkového zisku). J. Kubát dále rozvedl, že pro mnohé jiné země zastoupené v A&A je současný model (roční exkluzivita pouze předplatitelům, případný otevřený přístup řeší sami autoři zasláním preprintů článku do databází typu ArXiv.org v modelu Green Open Access) nepřijatelný, neboť časopis není otevřený (byť reálně se k požadovaným informacím dostane kdokoli zdarma), což formálně odporuje požadavkům na otevřené výsledky. Rada ředitelů A&A si nechala zpracovat expertízu k přechodu A&A do otevřeného přístupu. Za kompromisní byl zvolen model S2O (Subscribe to Open), kdy se zachovají současné platby členských příspěvků garantující bezplatnou publikaci pracovníků ze zemí zastoupených v Radě ředitelů. Zůstanou i platby předplatného. Pokud částky předplatného dosáhnou na cílovou hodnotu (alespoň 90 % současného celkového předplatného), časopis přejde do otevřeného přístupu. Pokud se na předplatném nevybere cílová částka, časopis zůstane uzavřen. O přijetí nebo nepřijetí modelu S2O bude Rada ředitelů hlasovat 24. 9. 2021.

R. Svašková v této souvislosti informovala o iniciativě MŠMT k podpoře publikací v režimu Open Access, podpora by měla být zahájena od r. 2023. Pro účast je nutné zformovat konzorcium alespoň tří institucí, které pak bude zastupovat ve vyjednávání o podmínkách Open Access s vydavatelem Národní technická knihovna. Bez účasti alespoň tří účastníků není možné nárokovat národní dotaci prostřednictvím NTK.

J. Kubát podotkl, že v tuto chvíli jde o to, zda je model S2O přípustný, protože o něm jediném se bude na následujícím zasedání v Rady ředitelů A&A hlasovat. Účastníci jednání v poměrně rozsáhlé diskusi zjišťovali, zda je tento model vůbec v souladu s českou legislativou. Lze platit předplatné časopisu, který je Open Access? Dále poukazovali na zjevnou slabinu tohoto modelu, kdy lze očekávat pokles předplatitelů (např. z legislativních důvodů), což pravděpodobně povede ke kolapsu tohoto modelu. Na toto konto proběhla související diskuse nad dělením členského příspěvku mezi institucemi v ČNKA. Zazněly názory, že tato debata je v tuto chvíli bezpředmětná, ale v budoucnosti, s očekávaným nárůstem příspěvku, bude velmi aktuální. Představeno bylo několik možných modelů dělení. ČNKA odsouhlasil následující návrh na procentuální dělení příspěvku:

Astronomický ústav AV ČR	45 %
Matematicko-fyzikální fakulta UK	30 %
Masarykova univerzita	15 %
Slezská univerzita	5 %
Fyzikální ústav AV ČR	5 %

Závěr dlouhé debaty není zcela jednoznačný. ČNKA doporučuje J. Kubátovi, aby se na jednání Rady ředitelů A&A zdržel hlasování a otevřeně tlumočil obavy, že možná nebude možno dále hradit předplatné, protože to je potenciálně v konfliktu se zákony ČR. ČNKA dále J. Kubátovi doporučuje, aby na jednání zdůraznil nutnost hledání úspor.

IV. Různé

i. O. Pejcha představil návrh, aby ČNKA usnesením vyjádřil názor na finanční podmínky doktorandů astronomie a astrofyziky studujících na vysokých školách v ČR. Nápad odůvodnil třemi

důvody: 1. Byla avizována změna financování doktorandů na vysokých školách – stipendium již nebude alokováno na doktoranda, ale bude na VŠ přiděleno hromadně, o rozdělení financí z této kapitoly bude rozhodovat samosprávně univerzita. Není zřejmé, jak toto ovlivní výši stipendia doktorandů. 2. Dalším argumentem jsou grantové žádosti, kdy nejsou příjmové podmínky doktorandů na různých institucích sjednoceny, sjednoceny nejsou často ani mezi jednotlivými navrhovateli grantů v rámci jedné instituce. Usnesení ČNKA by mohlo být podkladem pro nárokování mezd doktorandů v projektech a potenciálně i v plánování institucionálních financí. 3. Nezanedbatelným faktorem je i nízká konkurenceschopnost českých doktorandů ve srovnání se zahraničními. Pokud má student zajištěno dostatečné financování pouze na výzkum, může se mu intenzivněji věnovat a jeho vědecký výkon je přirozeně větší, než když (český) student kromě svého studia a výzkumu řeší otázku živobytí částečnými úvazky v komerční sféře.

O. Pejcha tedy navrhuje usnesení formou doporučení a specifikovat jeho prostřednictvím minimální nebo lépe žádoucí výši příjmu doktorandů. V. Karas představil zvyklosti financování doktorandů na ASU. D. Vokrouhlický navázal představením praxe na AÚ UK. Následně proběhla diskuse nad potenciálními problémy, dalšími zkušenostmi a možnými realizacemi. ČNKA tedy pověřuje O. Pejchu přípravou stanoviska ČNKA ohledně finančních podmínek Ph.D. studentů. Diskuse nad předběžným obsahem může proběhnout před dalším zasedáním elektronickou formou, návrh dokumentu pak bude zařazen na příští schůzi ČNKA.

ii. Noví členové IAU. J. Palouš vyzval všechny přítomné, aby kontaktovali potenciální zájemce o členství IAU. J. Palouš posléze zajistí a zprostředkuje zaslání přihlášky.

iii. J. Grygar připomněl ceremoniál u příležitosti převzetí předsednictví EU Českou republikou v roce 2009 na Staroměstském náměstí v Praze. J. Grygar dává k úvaze, zda by se neměla podobná ceremonie uspořádat k příležitosti letošního převzetí předsednictví. Někteří přítomní poznamenali, že v roce 2009 šlo o souběh se zahájením Mezinárodního roku astronomie. J. Palouš vyzval členy ČNKA, aby o nápadu přemýšleli a případně přišli s návrhy, jak takovou akci zorganizovat. P. Heinzl navrhuje, že se téma probere též na nadcházejícím zasedání ČAS.

Po vyčerpání témat předsedající J. Palouš schůzi v 16.40 ukončil a poděkoval přítomným za účast. Příští schůze se uskuteční na začátku února 2021 a mimo jiné bude schvalovat nominace nových členů IAU.

Zapsal: M. Švanda

Ověřil: J. Palouš